

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Факультет № 6

Кафедра кримінального процесу, криміналістики та експертології

ЛЕКЦІЯ

з навчальної дисципліни **Оперативно – розшукове забезпечення
кримінального провадження**
обов'язкових компонент
освітньої програми другого (магістерського) рівня вищої освіти

262 Правоохоронна діяльність

**ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ
ЗАХОДІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У
КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ**

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 25.09.2023 р. № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 21.09.2023 р. № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 22.09.2023 р. № 8

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС (протокол № 8 від 17.09.2023 року)

Розробник:

Доцентка кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент Вінцук В.В.

Рецензенти:

1. Професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор Степанюк Р.Л.
2. Доцент кафедри криміналістики Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого кандидат юридичних наук, доцент Мусієнко О.Л.

Тема 10. Використання результатів оперативно-розшукових заходів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному судочинстві

План

Вступ

1. Поняття та сутність матеріалів оперативно-розшукової діяльності.
2. Правові засади використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному судочинстві
3. Суб'єкти використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному судочинстві
4. Порядок використання результатів окремих негласних слідчих (розшукових) дій
5. Надання результатів ОРД слідчому, прокурору, суду
6. Документальне оформлення матеріалів оперативно-розшукової діяльності.

Висновок

Рекомендована література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. №254/96 // Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст.141.
[URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Tex](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Tex)
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. // Голос України. — 2012. — 19 травня (№ 90—91). :
[URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14](http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2341-14).
3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 // ВВР України. – 2015. – №40-41, Ст. 379.
[URI: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text)
4. Про оперативно-розшукову діяльність Закон України від 18 лютого 1992 р. №2135–XII [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Реж. доступу:
[URI: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text)
5. Закон України «Про інформацію» від 02.10. 1992 року. [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Реж. доступу:
[URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2657-12#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2657-12#Text)
6. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». від 23 грудня 1993 р. № 3782-XII [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу:
[URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3782-12](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3782-12)
7. Закон України «Про державний захист працівників суду і

правоохоронних органів». від 23 грудня 1993 р. № 3781-XII [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Реж. доступу:

[URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3781-12](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3781-12)

8. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 року // Офіційний вісник України від 07.11.2014. – № 87. – Ст. 2471.

[URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text)

9. Наказ МВС України від 09.08.2012 року № 686 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування МВС України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/main/o51>

10. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України: Наказ МВС України від 06. 07. 2017 №570.

[URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text)

11. Наказ СБУ від 23. 12. 2020 р. № 383 «Про затвердження Зводу відомостей що становлять державну таємницю».

12. Наказ від 16.11. 2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5 Генеральна прокуратура України, Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України, Адміністрація державної прикордонної служби України, Міністерство фінансів України, Міністерство юстиції України «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні».

[URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text)

13. Білічак О.А. Негласні слідчі (розшукові) дії. - К.: Центр навч.-наук. та наук.-практ. вид. НАСБ України, 2014. – 360 с.

14. Вінчук В.В. Щодо питання введення оперативно-розшукових заходів у систему кримінального провадження в статусі негласних слідчих (розшукових) дій. /В.В. Вінчук, В.В. Гаштур // – Харків: ХНУВС. Право і безпека.–2016.–№ 4 (63).–С. 56–60

15. Основи оперативно-розшукової діяльності : навч. посіб. / С. В. Албул, С. В. Андрусенко, Р. В. Мукоїда, Д. О. Ноздрін; за заг. ред. С. В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2016. 270 с.

[URL:http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1962/1/%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8_%D0%9E%D0%A0%D0%94.pdf](http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1962/1/%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8_%D0%9E%D0%A0%D0%94.pdf)

16. Оперативно-розшукова діяльність. Частина I [Текст]: Підручник / О. М. Бандурка – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внут. справ, 2002. – 336 с.

17. Оперативно-розшукова діяльність: посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2022. 228.

[URL: https://jurkniga.ua/contents/operativno-rozshukova-diyalnist-dlya-pidgotovki-do-ispitiv-.pdf](https://jurkniga.ua/contents/operativno-rozshukova-diyalnist-dlya-pidgotovki-do-ispitiv-.pdf)

18. Подобний О. О. Оперативно-розшукова діяльність у виявленні та розслідуванні злочинів: теорія, історія і сучасна практика : навч.-метод. посібник / О. О. Подобний. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – 258 с.

[URL:http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/16138/%D0%9E%D0%A0%D0%94%20%D0%9E%D0%AE%D0%90%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%20%D0%B0%D1%81%D0%BF%D1%96%D1%80%D0%B0%D0%B%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0_%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82.pdf?sequence=3&isAllowed=y](http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/16138/%D0%9E%D0%A0%D0%94%20%D0%9E%D0%AE%D0%90%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%20%D0%B0%D1%81%D0%BF%D1%96%D1%80%D0%B0%D0%B%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0_%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82.pdf?sequence=3&isAllowed=y)

19. Сергєєва Д.Б. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесуальному законодавстві : Монографія. – К., 2014. – 272 с.

20. Тагієв С. Р. Негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному судочинстві України : монографія. Київ : ВД «Декор», 2015. 470 с

ВСТУП

Результати проведення ОРЗ та негласних слідчих (розшукових) дій використовуються у кримінальному процесуальному доказуванні за такими напрямками: 1) для отримання окремих видів доказів, обґрунтування доказами правової позиції сторонами, а також для прийняття рішення уповноваженими суб'єктами кримінального провадження; 2) для провадження процесуальних дій як засобів отримання доказів (результати негласних слідчих (розшукових) дій можуть бути приводами та підставами для провадження слідчих (розшукових) дій, у тому числі й негласних; для провадження тимчасового доступу до речей та документів тощо); 3) організаційно-тактичного забезпечення провадження процесуальних дій. Обґрунтовується, що використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій сприяє створенню умов для забезпечення ефективності й результативності процесуальних дій, а саме: визначенню найбільш доцільного часу та місця проведення відповідної процесуальної дії; вибору найбільш оптимальних тактичних прийомів та передбаченню методів, засобів і форм їх реалізації; використанню фактору раптовості; мінімізації ступеня тактичного ризику; моделюванню поведінки учасників процесуальної дії; визначенню в організованій групі осіб, схильних до контакту зі слідчим; з'ясуванню ступеня поінформованості осіб, які протидіють слідству, про плани та наміри слідчого, про наявні у слідства докази, джерела інформації; застосуванню адекватних протидії злочинців процесуальних, тактичних та організаційних заходів; урахуванню можливої протидії розслідуванню з боку третіх осіб, способи та форми її прояву тощо.

Використання результатів НСРД при виборі тактичних прийомів проведення певної слідчої (розшукової) дії у конкретній слідчій ситуації є

одним із засобів підвищення ефективності досудового слідства й у цілому виконання завдань кримінального судочинства.

1. ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ МАТЕРІАЛІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Для того щоб визначитись що мається на увазі під розумінням матеріалів, зазначимо, що це результат якоїсь діяльності, тому спершу сформулюємо понятійне тлумачення «результат НСРД». На підставі аналізу положень законодавчих норм, а також думок щодо поняття й сутності результатів НСРД, а також результатів ОРД, матеріалів ОРД, оперативно-розшукової інформації та їх співвідношення, поняття «результати НСРД» доцільно розуміти у широкому та вузькому значенні. Виходячи з етимологічного значення слова «результат» як того, «що отримано в завершення якої-небудь діяльності, роботи, підсумок», а також із того, що результат є тим, заради чого здійснюється певний вид діяльності, що може бути як позитивним, якщо мета досягнута, так і негативним, якщо не вдалося досягти мети,

У широкому значенні результатами НСРД є як матеріали проведених ОРД та НСРД, так і не матеріалізовані відомості, інформація, наприклад, суб'єктивне сприйняття чогось суб'єктом проведення НСРД. Однак у кримінальному судочинстві, а тим більше у кримінальному процесуальному доказуванні не матеріалізована інформація, відомості, що не знаходять свого матеріально-фіксованого відображення у матеріалах НСРД, використовуватися не можуть, тому критично оцінюємо запропоновану окремими авторами класифікацію результатів НСРД за формою відображення на: матеріали (матеріальні носії інформації) та інформацію (не матеріалізовані відомості).

Отже, результати НСРД розглядаються нами лише як різновиди матеріально фіксованих джерел, що виникають у процесі проведення НСРД та містять певну інформацію, відомості, тобто у вузькому значенні цього терміна. Результати НСРД для їх подальшого використання, в тому числі й у кримінальному процесуальному доказуванні, мають бути трансформовані в передбачену матеріальну форму – відповідні матеріали ОРД та НСРД. Сама лише змістовна складова результатів їх проведення – інформація, що отримується в результаті їх проведення, не дозволяє її використовувати у кримінальному процесуальному доказуванні. Терміни «результати ОРЗ, НСРД» та «матеріали ОРЗ, НСРД» розглядаються як тотожні. На момент отримання результатів ОРЗ або НСРД вони ще не є процесуальними доказами. Для розробки засад використання результатів ОРЗ або НСРД у доказуванні їх

доцільно класифікувати на види за такими критеріями: а) за можливістю розсекречення; б) за змістом; в) за походженням; г) за напрямом використання у кримінальному провадженні; д) за напрямом використання у кримінальному процесуальному доказуванні. За напрямом використання у кримінальному процесуальному доказуванні результати НСРД можна також класифікувати: 1) для отримання окремих видів доказів, перевірки вже отриманих доказів, обґрунтування доказами правової позиції сторонами, а також для прийняття рішення уповноваженими суб'єктами кримінального провадження; 2) для провадження процесуальних дій як засобів отримання доказів (для провадження слідчих (розшукових) дій), у тому числі й негласних; для застосування заходів забезпечення кримінального провадження; 3) для організаційно-тактичного забезпечення провадження процесуальних дій як засобів доказування. Виходячи з поняття та сутності результатів НСРД, а також положень ч. 2 ст. 84 КПК України, яка закріплює як процесуальні джерела доказів показання, речові докази, документи та висновки експертів, а також ураховуючи інші положення глави 4 КПК України, на нашу думку, результати НСРД можуть бути винятково такими видами доказів, як документи та речові докази.

Результати НСРД, що мають значення доказів у кримінальному провадженні, використовуються у доказуванні на досудовій стадії кримінального процесу для обґрунтування повідомлення про підозру, а також для обґрунтування рішень, якими закінчується досудове розслідування: про закриття кримінального провадження, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, обвинувального акту, клопотання про застосування заходів медичного або виховного характеру (ч. 2 ст. 283 КПК України). Інші процесуальні рішення на стадії досудового провадження також вимагають свого обґрунтування доказами, якими можуть бути, в тому числі, й результати НСРД. Йдеться, насамперед, про заходи забезпечення кримінального провадження, зокрема, запобіжні заходи, заходи забезпечення безпеки до учасників кримінального судочинства тощо. Незалежно від можливості надання результатам НСРД значення доказів у кримінальному провадженні, а також можливості їх використання як приводів та підстав для проведення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних заходів отримання доказів у кримінальному провадженні, вони мають велике значення для організації й тактики проведення інших процесуальних дій, в окремих випадках визначають їх спрямованість і результативність.

При дослідженні значення результатів ОРД справедливим є визначення питань про напрям використання результатів цієї діяльності, процедурні,

тактичні та організаційно-правові аспекти.

Матеріали оперативно-розшукової діяльності це - складені чи отримані уповноваженими особами у передбачений Законом та відомчими нормативно-правовими актами способ, зафіксовані у визначеній ними формі на будь-яких матеріальних носіях, до яких відносяться:

а) документи (їх копії), які містять фактичні дані про злочинні діяння окремих осіб і груп;

б) будь-які об'єкти речового походження, властивості, якості й стан яких об'єктивно пов'язані зі злочинною діяльністю, або такі, що були знаряддям злочину, й усі інші матеріальні об'єкти, які можуть бути засобами виявлення, розкриття та розслідування злочину і використані як приводи та підстави для порушення кримінального провадження, проведення слідчих дій та прийняття інших процесуальних рішень, а також для отримання фактичних даних, що можуть бути доказами у кримінальному провадженні.

Важливе значення для з'ясування статусу результатів ОРД є їх класифікація за формою закріплення. Наприклад, до негласних матеріалів, що можуть передаватися слідчим для використання в розслідуванні злочинів, можуть бути віднесені:

а) **рапорти уповноважених осіб** щодо встановлення в ході проведення оперативно-розшукової діяльності ознак злочину і підстав для порушення кримінального провадження (зазначення обставин вчиненого злочину, прізвище і адреса виявленого потерпілого, свідка; місця знаходження речового доказу чи документа або долучення їх до рапорту, якщо вони були отримані від громадян або вилучені безпосередньо співробітником оперативного підрозділу);

б) **складені оперативним співробітником протоколи**, в яких зафіксовані факти злочинної діяльності (обман покупців, затримання викраденого вантажу, вилучення знарядь вчинення злочинів і предметів злочинного посягання, порушення технології виготовлення продукції тощо);

в) **протоколи про застосування технічних засобів**, у яких зазначаються час, місце та інші обставини їх виконання, з долученням фотознімків, аудіо- та відеозаписів;

г) **інші документи - пояснення опитаних осіб, результати перевірок за обліками, довідки про результати проведення оперативно-розшукових заходів (поквартирного обходу та опитування громадян, повідомлення громадян, зроблених ними по телефону або за допомогою інших засобів зв'язку, тощо).**

Отже, **під результатом ОРД розуміють сукупність отриманих під час проведення оперативно-розшукових заходів відомостей про вчинення злочину, про осіб, що ухиляються від кримінальної відповідальності,**

слідства чи суду.

У спеціальній літературі предметом наукової полеміки став також обсяг відомостей, що мають закріплюватися у протоколі ОРЗ. **Наприклад**, досліджуючи такий захід, як прослуховування телефонних розмов, деякі науковці та практики визначають необхідним дослівний запис у протоколі всього змісту отриманої фонограми. Але більш конструктивними вважаються пропозиції щодо закріплення лише тих відомостей, отриманих під час здійснення дії, які мають відношення до досліджуваних фактів.

Дійсно, прийоми складання протоколу, який характеризується описом усього змісту отриманої фонограми або іншого носія, ускладнюють наступне вивчення матеріалів кримінального провадження судом, прокурором, захисником, спричиняють непотрібні труднощі виділення у ньому головних моментів та можуть негативно відобразитися на їх оцінці. Мета складання протоколу полягає в тому, щоб відобразити в протоколі все істотне з погляду завдань розкриття злочину, усі відомості, необхідні для встановлення складу злочину і вирішення інших питань, що постають перед судовими і правоохоронними органами, уникаючи зайвої інформації. Тим більше, що окрім відомостей, які стосуються протиправної діяльності при проведенні ОРЗ часто отримуються дані, котрі торкаються суто приватної сфери. Зважаючи на законодавчу заборону фіксації таких даних, у протоколі слід відображати лише інформацію, що стосується безпосередньо протиправних дій перевіряємих осіб.

При конструкції процесуальних вимог до протоколів ОРЗ необхідно виходити з посилки, що такі документи повинні відповідати загальним вимогам, що висуваються доказовим правом. Дана теза означає, що протокол, складений за результатами ОРД, повинен відповідати критеріям законності, обґрунтованості, своєчасності, вмотивованості, справедливості, всебічності, повноти, визначеності, високої культури і грамотності документального оформлення.

Виходячи з цього, протокол проведення ОРЗ повинен мати ознаки процесуального акта, а саме:

- 1) автор процесуального документа - особа, уповноважена законом на складання цього документа;
- 2) зміст - відомості про факти, що мають значення для справи;
- 3) спосіб закріплення інформації загально зрозумілими (загально прийнятими) письмовими знаками, тобто за допомогою письмової мови, якою ведеться судочинство.

Протокол ОРЗ з відповідними додатками в цьому сенсі виконує роль як фіксації самого факту застосування певних технічних засобів, так і фіксації отриманих відомостей.

В протоколі зазначаються дата його складення, посада, прізвище та ініціали особи, у провадженні якої перебуває справа, номер справи, за якою здійснювався захід, номер постанови, згідно якої заведено справу, дата її затвердження.

Повинно бути визначено найменування суду, яким видано дозвіл на здійснення заходу, вид заходу та строки його проведення, найменування підрозділу, співробітники якого залучалися до здійснення заходу, дані про особу, стосовно якої проводився захід, результати заходу, відомості про матеріальні носії інформації (матеріали аудіо- чи відеозапису, фото- і кінозйомки, магнітні накопичувачі та інші носії) та місце їх зберігання.

З позиції внутрішньої форми протокол ОРЗ повинен відповідати загальним вимогам, що закріплені процесуальним законом (з урахуванням специфіки й особливостей конкретних заходів, а також відповідати науково- обґрунтованим рекомендаціям зі складання процесуальних документів.

У цьому сенсі **протокол повинен містити наступну інформацію:** найменування документа (наприклад, «протокол зняття інформації з каналів зв'язку»); дата, час і місце складання; посада, прізвище, ім'я, по батькові особи, що складала протокол; зміст заходу; місце і час проведення заходу (наприклад, час початку і час закінчення зняття інформації з каналів зв'язку); дані про осіб, що брали участь у проведенні заходу; осіб, що були присутні при огляді й відтворенні носія (фахівець); відмітка про роз'яснення фахівцю його прав, попередження про відповідальність; опис носія з зафіксованою інформацією, його індивідуальні ознаки; відомості, що мають відношення до досліджуваної події, отримані під час заходу; технічні засоби, використовувані для відтворення інформації; відмітки про опечатування носія; зауваження, що надходять від осіб, що беруть участь у складанні протоколу; підписи осіб, що беруть участь у складанні протоколу; визначення додатків тощо.

У разі необхідності використання протоколу з відповідними додатками як джерела доказів у кримінальному провадженні їх передача органу досудового слідства чи суду здійснюється відповідно до вимог частини 2 статті 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Використання у кримінальному провадженні матеріалів оперативно-розшукових та оперативно-технічних заходів, яким надано гриф секретності, здійснюється з дотриманням процедур розсекречування матеріальних носіїв інформації, передбачених Порядком організації та забезпечення режиму секретності в державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях.

У разі виявлення інформації, що стосується мети заходу, протокол може складатися під час здійснення ОТЗ та обов'язково складається після його

завершення.

У разі встановлення фактичних даних про протиправні діяння, відповідальність за які передбачена КК України і які були виявлені під час проведення ОРЗ, співробітник, який ініціював їх проведення, складає мотивований рапорт на ім'я керівника органу (підрозділу). У рапорті зазначаються встановлені ознаки злочину без розшифрування сил та засобів, за допомогою яких вони були виявлені. Рапорт погоджується керівником органу (підрозділу) або його заступником та надсилається до органу досудового розслідування разом з матеріалами, які підтверджують наявність зазначених даних. Якщо такі матеріали містять інформацію з обмеженим доступом, вони надсилаються тільки після їх розсекречування.

У випадку, якщо ознаки злочину виявлені під час проведення ОРЗ, які тривають і припинення яких може негативно вплинути на результати кримінального провадження, підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, повідомляє відповідний орган досудового розслідування та прокурора про виявлення ознак злочину, закінчує проведення ОРЗ, та після процедури розсекречування направляє зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, до відповідного органу досудового розслідування.

Результати ОРД можуть містити дві групи даних.

До першої групи відносяться фактичні дані (відомості), що безпосередньо вказують на ознаки злочину, які можуть бути використані та закріплені у процесуальному провадженні та будуть джерелами доказів у справі. Вони також мають значення для встановлення обставин, що підлягають доказуванню (про наявність та місця зберігання знарядь злочину, викрадених цінностей тощо).

До другої групи відносяться дані, що містять допоміжний характер (про особу підозрюваного, способи маскуванню злочинної діяльності тощо) і можуть бути орієнтиром для вибору організаційних та тактичних прийомів проведення оперативно-розшукових та слідчих дій.

2. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ОРЗ ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Законодавство про оперативно-розшукову діяльність в Україні встановлює, що самостійним напрямком використання результатів оперативно-розшукової інформації є взаємне інформування підрозділів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукові заходи, а також інформування

оперативними підрозділами інших правоохоронних органів. Таке інформування може носити як разовий епізодичний характер, так і постійний через бюлетені оперативно-розшукової інформації, спеціальні аналітичні довідки, через спільні наради, колегії, конференції тощо.

Разом з тим. оперативно-розшуковим законодавством допускається використання результатів оперативно-розшукової діяльності для інформування державних органів у відповідності з їх компетенцією. Результати оперативно-розшукової діяльності за українським законодавством можуть використовуватись не тільки для попередження, виявлення, припинення і розслідування злочинів, але і для боротьби з розвідувально-підривними діями проти України, що є компетенцією органів Служби безпеки, військової розвідки і контррозвідки, Служби зовнішньої розвідки.

Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» встановлює спеціальний порядок взаємного інформування між підрозділами, які ведуть боротьбу з організованою злочинністю. Обмін оперативною інформацією між спеціальними підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ і Служби безпеки України щодо спеціальних заходів здійснюється за письмовим розпорядженням керівників відповідних спеціальних підрозділів.

Умови і порядок обміну інформацією між спеціальними підрозділами органів внутрішніх справ і Служби безпеки України регулюються спільними нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України і Служби безпеки України. Передача оперативної інформації спеціальними підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю територіальним та іншим органам внутрішніх справ і Службі безпеки України допускається тільки за згодою і за письмовим розпорядженням керівника відповідного спеціального підрозділу. Територіальні та інші органи внутрішніх справ і Служби безпеки України (у межах відомств) зобов'язані передавати відповідним спеціальним підрозділам оперативну інформацію, документи та інші матеріали, пов'язані з організованою злочинністю, а також кримінальні провадження через відповідного прокурора на письмову вимогу спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю. Керівники територіальних та інших органів внутрішніх справ, Служби безпеки України забезпечують взаємодію із спеціальними підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю і сприяють виконанню поставлених перед спеціальними підрозділами завдань.

Матеріали оперативно-розшукової діяльності можуть бути використані для інформування органів влади і місцевого самоврядування, населення і засобів масової інформації. Такі інформації можуть нести в собі відомості про стан злочинності взагалі і по окремих її видах, рекомендації з усунення причин і

умов, які сприяють злочинності, рекомендації населенню щодо поведінки в тій чи іншій ситуації, повідомлення про розшук злочинців, які ухиляються від слідства і суду, про розшук безвісно зниклих, про розкриття злочинів, про заходи безпеки і охорони громадського порядку, які вживаються правоохоронними органами.

Досить поширеними є звернення оперативних підрозділів через засоби масової інформації до населення за допомогою в розкритті злочину чи розшуку злочинця. Формою інформування населення про результати оперативно-службової діяльності є звіти Міністерства внутрішніх справ України і його органів перед населенням, які публічно оголошуються через засоби масової інформації та програми взаємодії з населенням. Законом України «Про місцеве самоврядування» передбачено, що керівники органів внутрішніх справ та органів прокуратури двічі на рік інформують відповідно обласні, міські, районні ради про стан охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю на території обслуговування, використовуючи при цьому і результати оперативно-розшукової діяльності.

Використання результатів ОРД для формування доказів у кримінальному судочинстві регламентується чинним Кримінальним процесуальним кодексом України та розглядається на стику кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності, а також має як теоретичний, так і прикладний аспект.

Результатами проведення ОРЗ та негласних слідчих (розшукових) дій вважаються фактичні дані, відомості, інформація, що сприяє встановленню обставин, пов'язаних зі вчиненням злочину, або злочину, що готується, інших обставин розкриття та розслідування злочину, розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, суду та кримінального покарання.

Результати негласних слідчих дій як різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню та використовуються у кримінальному судочинстві за винятком випадків, передбачених ст. 254 КПК України, – якщо у протоколі про проведення негласної слідчої дії міститься інформація щодо приватного (особистого чи сімейного) життя інших осіб, захисник, а також інші особи, які мають право на ознайомлення з протоколом, попереджаються про кримінальну відповідальність за розголошення отриманої інформації щодо інших осіб.

У КПК України значно розширено арсенал слідчих дій завдяки запровадженню нових категорій негласних слідчих (розшукових) дій, результати проведення яких можливо використати як факти доказування у кримінальному судочинстві. Так, главою 21 «Негласні слідчі (розшукові) дії» передбачені та регламентовані НСРД, результати яких використовуються як

основні або допоміжні докази, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді:

- аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260);
- накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261);
- зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263);
- зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264).

Щодо кримінального провадження виключно по тяжких та особливо тяжких злочинах цим Законом передбачено:

- обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст.267);
- установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268);
- спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269);
- аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270);
- контроль за вчиненням злочину (ст. 271);
- виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272);
- негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274);
- використання конфіденційного співробітництва (ст. 275).

Стаття 256. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказуванні

1. Протоколи щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, аудіо- або відеозаписи, фотознімки, інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, вилучені під час їх проведення речі і документи або їх копії можуть використовуватися в доказуванні на тих самих підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування.

2. Особи, які проводили негласні слідчі (розшукові) дії або були залучені до їх проведення, можуть бути допитані як свідки. Допит цих осіб може відбуватися із збереженням у таємниці відомостей про цих осіб та із застосуванням щодо них відповідних заходів безпеки, передбачених законом.

3. У разі використання для доказування результатів негласних слідчих (розшукових) дій можуть бути допитані особи, з приводу дій або контактів яких проводилися такі дії. Такі особи повідомляються про проведення негласних слідчих (розшукових) дій тільки щодо них у строк, передбачений статтею 253 цього Кодексу, і в тому обсязі, який зачіпає їх права, свободи чи інтереси.

Стаття 257. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій в інших цілях або передання інформації

1. Якщо в результаті проведення негласної слідчої (розшукової) дії виявлено ознаки кримінального правопорушення, яке не розслідується у даному кримінальному провадженні, то отримана інформація може бути використана в іншому кримінальному провадженні тільки на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора.

Слідчий суддя розглядає клопотання згідно з вимогами статей 247 та 248 цього Кодексу і відмовляє у його задоволенні, якщо прокурор, крім іншого, не доведе законність отримання інформації та наявність достатніх підстав вважати, що вона свідчить про виявлення ознак кримінального правопорушення.

2. Передання інформації, одержаної внаслідок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, здійснюється тільки через прокурора. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій для формування доказів у кримінальному судочинстві – це проблема, яка виникла з прийняттям чинного Кримінального процесуального кодексу України та розглядається на стику кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності, а також має як теоретичний, так і прикладний аспект.

3. СУБ'ЄКТИ ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ОРД ТА НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Суб'єктами використання результатів ОРД та негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному судочинстві є окремі учасники кримінального процесу:

1. Слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, має право використовувати результати ОРД та негласних слідчих (розшукових) дій, що зафіксовані протоколом з відповідними додатками.

Рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій та рішення про доручення матеріалів ОРД до кримінального провадження постановою приймає слідчий, який зобов'язаний повідомити прокурора про його прийняття та отримані результати. Використання результатів ОРД та негласних слідчих (розшукових) дій погоджується з прокурором у випадках тимчасового обмеження прав і свобод фізичних і юридичних осіб.

Відповідно до ст. 41 КПК України за письмовим дорученням слідчого, прокурора оперативні підрозділи органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України, органів Державної митної служби України

здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні.

Співробітник оперативного підрозділу під час виконання доручень слідчого, прокурора користується повноваженнями слідчого. Оперативні співробітники не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора щодо їх проведення.

За рішенням слідчого чи прокурора до проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть залучатися також інші особи.

Доручення слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом.

За матеріалами результатів проведення оперативними підрозділами негласних слідчих (розшукових) дій слідчим складається протокол з відповідними додатками.

2. Прокурор, у випадках прийняття рішення про проведення ОРЗ та негласних слідчих (розшукових) дій, має повноваження використовувати результати ОРД та негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному судочинстві.

У процесі досудового розслідування прокурор вносить клопотання слідчому судді про проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій, погоджує клопотання слідчого, а також має право заборонити проведення або припинити подальше проведення цих дій.

У клопотанні зазначаються:

- найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;
- короткий виклад обставин злочину, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання;
- правова кваліфікація злочину із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- відомості про особу (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести ОРЗ або негласну слідчу (розшукову) дію;
- обставини, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні злочину;
- вид заходу або негласної слідчої (розшукової) дії та обґрунтування строку її проведення;
- обґрунтування неможливості отримання відомостей про злочин та особу, яка його вчинила, в іншій спосіб;
- відомості залежно від виду дії про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо;

- обґрунтування можливості отримання під час проведення ОРЗ або негласної слідчої (розшукової) дії доказів, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які його вчинили.

До клопотання слідчого, прокурора додається витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, у рамках якого подається клопотання.

Виключно прокурору надано право прийняти рішення про проведення такого ОРЗ та негласної слідчої (розшукової) дії, як контроль за вчиненням злочину.

У ході проведення заходів з контролю за вчиненням злочину забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона би не вчинила, як би слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Здобуті в такий спосіб речі і документи не можуть бути використані як докази у кримінальному провадженні.

За результатами контролю за вчиненням злочину складається протокол, до якого додаються речі і документи, отримані під час проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії, що є доказовою базою у кримінальному судочинстві. У випадку коли контроль за вчиненням злочину закінчується відкритим фіксуванням, то про це складається протокол у присутності такої особи, що також може бути використаний у кримінальному судочинстві.

Результати контролю за вчиненням злочину щодо незаконного переміщення через територію України транзитом, ввезення до України або вивезення за межі України речей, вилучених з вільного обігу, або інших речей чи документів оформляються протоколом з відповідними додатками у порядку, передбаченому законодавством, за домовленістю з відповідними органами іноземних держав або на підставі міжнародних договорів України.

Прокурор або слідчий, або оперативний співробітник згідно з вказівкою прокурора за матеріалами проведення контролю за вчиненням злочину складає протокол з відповідними додатками, в якому потрібно:

- викласти обставини, які свідчать про відсутність під час ОРЗ або негласної слідчої (розшукової) дії провокування особи на вчинення злочину;
- зазначити про застосування спеціальних імітаційних засобів.

Тимчасове обмеження конституційних прав особи при проведенні контролю за вчиненням злочину, якщо виникає така необхідність, має здійснюватися в межах, які допускаються Конституцією України, на підставі рішення слідчого судді згідно з вимогами КПК України.

3. Слідчий суддя здійснює розгляд клопотань щодо надання дозволу на проведення ОРЗ та негласних слідчих (розшукових) дій, якщо це віднесено згідно з положеннями глави до його повноважень, за визначенням голови Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування.

Слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання про надання дозволу на проведення ОРЗ або негласної слідчої (розшукової) дії протягом шести годин з моменту його отримання. Розгляд клопотання здійснюється за участю особи, яка подала клопотання.

Слідчий суддя постановляє ухвалу про дозвіл на проведення ОРЗ та негласної слідчої (розшукової) дії, якщо прокурор, слідчий доведе наявність достатніх підстав вважати, що:

- вчинений злочин відповідної тяжкості;
- під час проведення дії можуть бути отримані докази, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин злочину або встановлення осіб, які вчинили злочин.

Ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення ОРЗ та негласної слідчої (розшукової) дії повинна відповідати загальним вимогам до судових рішень, передбачених цим Кодексом, а також містити відомості про:

- прокурора, слідчого, оперативного співробітника який звернувся з клопотанням;
- ОРС або злочин, у зв'язку із досудовим розслідуванням якого постановляється ухвала;
- особу (осіб), місце або річ, щодо яких необхідно провести негласну слідчу (розшукову) дію;
- вид ОРЗ або негласної слідчої (розшукової) дії та відомості залежно від виду негласної слідчої дії про ідентифікаційні ознаки, які дозволять унікально ідентифікувати абонента спостереження, телекомунікаційну мережу, кінцеве обладнання тощо;
- строк дії ухвали.

Постановлення слідчим суддею ухвали про відмову в наданні дозволу на проведення ОРЗ або негласної слідчої (розшукової) дії не перешкоджає повторному зверненню з новим клопотанням про надання такого дозволу.

Матеріали, оформлені протоколами щодо проведення ОРЗ або негласних слідчих (розшукових) дій, аудіо- або відеозаписи, фотознімки, інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, вилучені під час їх проведення речі і документи або їх копії можуть використовуватися в

доказуванні на тих самих підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування.

Негласні слідчі (розшукові) дії або ОРЗ проводяться уповноваженими особами, та особами, які залучаються до їх проведення, процесуальним законодавством передбачено у необхідних **випадках допит цих осіб як свідків**. Зазначена процесуальна дія може відбуватися із збереженням у таємниці відомостей про цих осіб та із застосуванням щодо них відповідних заходів безпеки, передбачених законом.

Згідно з КПК України можуть бути допитані особи, з приводу дій або контактів яких проводилися такі дії, у випадку використання для доказування результатів негласних слідчих (розшукових) дій. Зазначені особи повідомляються про проведення негласних слідчих (розшукових) дій тільки щодо них у строк, передбачений ст. 253 КПК України, і в тому обсязі, який зачіпає їх права, свободи чи інтереси, тобто конкретний час повідомлення визначається із урахуванням наявності чи відсутності загроз для досягнення мети досудового розслідування, суспільної безпеки, життя або здоров'я осіб, які причетні до проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Відповідне повідомлення про факт і результати негласної слідчої (розшукової) дії повинне бути здійснене протягом дванадцяти місяців з дня припинення таких дій, але не пізніше звернення до суду з обвинувальним актом.

У випадку, коли в результаті проведення негласної слідчої (розшукової) дії виявлено ознаки кримінального правопорушення, яке не розслідується у даному кримінальному провадженні, отримана інформація може бути використана в іншому кримінальному провадженні тільки на підставі ухвали слідчого судді, яка виноситься за клопотанням прокурора.

Слідчий суддя розглядає клопотання згідно з вимогами статей 247, 248 КПК України і відмовляє у його задоволенні, якщо прокурор, крім іншого, не доведе законність отримання інформації та наявність достатніх підстав вважати, що вона свідчить про виявлення ознак кримінального правопорушення.

Передача інформації, одержаної у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, здійснюється тільки через прокурора.

У сучасних умовах проблемним залишається питання вдосконалення законодавчого забезпечення процесуальної діяльності суб'єктів негласних слідчих (розшукових) дій, оскільки змінюється статус процесу здобування інформації негласним шляхом. Якщо у чинному законодавстві це оперативно-розшукова дія, то новий КПК визначає цей процес як кримінальну процесуальну, негласну слідчу (розшукову) дію. Нинішня оперативно-розшукова дія має статус державної таємниці, з обмеженням «таємно» або

«цілком таємно» відповідно до Закону України «Про державну таємницю» та наказу Служби безпеки України від 12.08.2005 р. № 440 «Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю», отже її неможливо віднести до негласних слідчих (розшукових) дій. Це значно ускладнює використання доказів, отриманих таким шляхом у кримінальному судочинстві.

4. ПОРЯДОК ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ОКРЕМИХ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Для проведення *аудіо-, відеоконтролю особи* без її відома необхідно отримати ухвалу слідчого судді, якщо є достатні підстави вважати, що розмови цієї особи або інші звуки, рухи, дії, пов'язані з її діяльністю або місцем перебування тощо, можуть містити відомості, які мають значення для досудового розслідування.

За результати проведення аудіо-, відеоконтролю особи складається протокол з відповідними додатками щодо проведення негласної слідчої (розшукової) дії, аудіо-, відеозаписи, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, матеріальні носії яких можуть використовуватися в доказуванні на тих самих підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування.

Особи, які проводили зазначену негласну слідчу (розшукову) дію або були залучені до її проведення, можуть бути допитані як свідки. У випадку використання для доказування результатів негласних слідчих (розшукових) дій можуть бути допитані особи, з приводу дій або контактів яких проводилися такі дії. Такі особи повідомляються про проведення негласних слідчих (розшукових) дій тільки щодо них у строк, передбачений ст. 253 КПК України, і в тому обсязі, який зачіпає їх права, свободи чи інтереси.

Накладення арешту на кореспонденцію особи без її відома проводиться у виняткових випадках на підставі ухвали слідчого судді.

Під час досудового розслідування, якщо є достатні підстави вважати, що кореспонденція певної особи іншим особам або інших осіб їй може містити відомості про обставини, які мають значення для досудового розслідування, або речі і документи, що мають істотне значення для досудового розслідування, накладається арешт на поштово-телеграфну кореспонденцію.

Кореспонденцією, згідно з КПК України, вважаються листи усіх видів, бандеролі, посилки, поштові контейнери, перекази, телеграми, інші матеріальні носії передання інформації між особами.

Проведення зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії надає можливість слідчому здійснювати огляд і виїмку цієї кореспонденції з метою виявлення доказів, які можуть бути використані у кримінальному судочинстві.

Після закінчення строку, визначеного в ухвалі слідчого судді, накладений на кореспонденцію арешт вважається скасованим.

Огляд і виїмка затриманої кореспонденції проводиться на підставі ухвали слідчого судді в установі зв'язку, якій доручено здійснювати контроль і затримувати цю кореспонденцію, за участю представника цієї установи, а за необхідності – за участю спеціаліста. У присутності зазначених осіб слідчий вирішує питання про відкриття і оглядає затриману кореспонденцію.

У результаті виявлення в кореспонденції речей (у тому числі речовин), документів, що мають значення для певного досудового розслідування, слідчий у межах, визначених ухвалою слідчого судді, здійснює виїмку відповідної кореспонденції або обмежується зняттям копій чи отриманням зразків з відповідних відправлень. Зняття копій чи отримання зразків здійснюється з метою збереження конфіденційності накладення арешту на кореспонденцію. У разі необхідності особою, яка проводить огляд поштово-телеграфної кореспонденції, може бути прийняте рішення про нанесення на виявлені речі і документи спеціальних позначок, обладнання їх технічними засобами контролю, заміну речей і речовин, що становлять загрозу для оточуючих чи заборонені у вільному обігу, на їх безпечні аналоги.

При відсутності речей чи документів, які мають значення для досудового розслідування, слідчий дає вказівку про вручення оглянутої кореспонденції адресату.

Огляд, виїмка або затримання кореспонденції оформляється протоколом згідно з вимогами КПК України. У протоколі обов'язково зазначається, які саме відправлення були оглянуті, що з них вилучено і що має бути доставлено адресату або тимчасово затримано, з яких відправлень знято копії чи отримано зразки, а також про проведення інших дій, передбачених частиною другою цієї статті.

Керівники та працівники установ зв'язку зобов'язані сприяти проведенню негласної слідчої (розшукової) дії і не розголошувати факт її проведення чи отриману інформацію.

За результатами одержаних матеріалів проведення зазначеної негласної слідчої (розшукової) дії складається **протокол з відповідними додатками**, що використовується як основний або допоміжний доказ у кримінальному судочинстві.

За результатами проведеної негласної слідчої (розшукової) дії – зняття інформації з електронних інформаційних систем, на підставі одержаних

матеріалів складається **протокол з відповідними додатками**, що використовується як основний або допоміжний доказ у кримінальному судочинстві.

Обстеження шляхом таємного проникнення до публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи проводиться на підставі постановленої ухвали слідчого судді. За результати спостереження оформляється **протоколом з відповідними додатками**, що може слугувати доказом у кримінальному провадженні.

За результатами проведеного спостереження за особою, річчю або місцем, на підставі одержаних матеріалів складається **протокол з відповідними додатками, до якого долучаються отримані фотографії та/або відеозаписи**, що використовуються як основні або допоміжні докази у кримінальному судочинстві.

За результатами проведення контролю за вчиненням злочину у формах: контрольованої поставки; контрольованої та оперативної закупки; спеціального слідчого експерименту; імітування обстановки злочину, **складається протокол, до якого додаються речі і документи**, отримані під час проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії, що слугує доказовою базою в кримінальному судочинстві. Якщо контроль за вчиненням злочину закінчується відкритим фіксуванням, про це складається протокол у присутності такої особи, що долучається до кримінальної справи.

Використання засобів під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій здійснюється за рішенням керівника органу досудового розслідування, прокурора. Під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть бути використані заздалегідь ідентифіковані (помічені) або несправжні (імітаційні) засоби. З цією метою допускається виготовлення та використання спеціально виготовлених речей і документів, створення та використання спеціально створених підприємств, установ, організацій. Використання заздалегідь ідентифікованих або несправжніх (імітаційних) засобів з іншою метою забороняється.

Протокол щодо виготовлення, утворення несправжніх (імітаційних) засобів для проведення конкретних негласних слідчих дій долучається до кримінального провадження і служить доказовою базою.

Якщо до завершення досудового розслідування виникає необхідність розкриття справжніх відомостей щодо спеціально утворених суб'єктів господарювання або щодо особи, яка діє без розкриття достовірних відомостей про неї, про це повідомляється орган, співробітником якого є особа, яка таким способом здійснює негласні слідчі (розшукові) дії, та керівник органу досудового розслідування, прокурор, який прийняв рішення про використання

таких засобів під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Рішення про розкриття справжніх відомостей про вказану особу, обставини виготовлення речей чи документів або спеціального утворення підприємства, установи, організації приймається керівником органу досудового розслідування, прокурором. У разі необхідності щодо особи, відомості про яку підлягають розкриттю, вживаються заходи забезпечення безпеки, передбачені законом.

Несправжні (імітаційні) засоби, застосовані під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії, використовуються у процесі доказування у вигляді первинних засобів чи знарядь вчинення злочину крім випадків, якщо суд встановить порушення вимог КПК України під час проведення відповідної негласної слідчої (розшукової) дії.

Статтею 274 КПК передбачено негласне отримання зразків для порівняльного дослідження, що може бути здійснене лише у випадку, якщо їх отримання відповідно до статті 245 КПК України неможливе без завдання значної шкоди для кримінального провадження.

Негласне отримання зразків здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням прокурора, або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, у порядку, передбаченому статтями 246, 248, 249 КПК України. У клопотанні слідчого, прокурора про надання дозволу на негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження, та в ухвалі слідчого судді додатково зазначаються відомості про конкретні зразки, які планується отримати.

На підставі одержаних матеріалів складається протокол з відповідними додатками (зразками), що використовується як основний або допоміжний доказ у кримінальному судочинстві.

Повторне отримання зразків здійснюється відкрито згідно з правилами КПК України, якщо втрачається необхідність зберігати таємницю щодо факту дослідження попередніх зразків, отриманих негласно.

Використання конфіденційного співробітництва передбачає, що під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених цим Кодексом.

Інформація, яка надається особою, яка конфіденційно співпрацює з органами досудового слідства при виконанні завдань, використовується в кримінальному судочинстві як допоміжний доказ після її легалізації.

Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні в сучасних умовах потребує вдосконалення вітчизняного законодавства відповідно до вимог КПК України.

5. НАДАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ОРД СЛІДЧОМУ, ПРОКУРОРУ, СУДУ

Негласна діяльність, маючи чітко виражену гносеологічну природу, є специфічною формою пізнання і спрямована на вивчення фрагмента об'єктивної дійсності - фактичних даних, що відбивають і відтворюють подію злочину. При цьому пізнання, що посідає основне місце в діяльності, не є самодостатнім процесом - воно спрямоване на забезпечення інтересів кримінального судочинства, тобто виконання завдань, що сформульовані в КПК України.

У зв'язку з цим вбачається недостатнім вивчення й вирішення питань, пов'язаних з негласною інформацією, виключно під кутом зору організації й тактики її отримання, у відриві від перспектив використання. Зазначені обставини визначають необхідність і неминучість дослідження циркуляції негласних даних, а саме їхньої реалізації й використання на якісно іншому рівні - у процесі доказування. Це у свою чергу передбачає вивчення процедури надання результатів ОРД спеціальним суб'єктам, які наділені відповідним процесуальним статусом, правами й обов'язками зі встановлення обставин вчиненого злочину.

З огляду на комплексний, багатоаспектний характер проблеми використання матеріалів ОРД у доказуванні зупинимося на початковій стадії цього процесу - на *поданні цих результатів слідчому, прокурору, суду* та на виникаючих при цьому суперечностях між вимогами конспірації та необхідністю перевірки окремих умов проведення ОРД.

Отже, об'єкт негласних заходів отримує свій статус лише в тому випадку, коли він включений до кримінального процесу, тобто тоді, коли на нього здійснюється законний вплив з боку спеціальних суб'єктів через реалізацію відповідних правових норм, а саме застосування гласних і негласних заходів і засобів.

Однак предмети, документи, канали зв'язку й інші матеріальні об'єкти як носії інформації, що підлягають виявленню через застосування дій, не є об'єктами негласних дій, тому що є результатами використання різних технологій здійснення злочинної діяльності об'єктів. Їх треба відносити до предметів пошуку та пізнання з метою документування зазначеної діяльності.

Негласні слідчі (розшукові) дії можна поділити умовно, з урахуванням спрямованості й характеру виконуваних завдань, на два блоки.

До першого блоку відносяться дії, спрямовані головним чином на пошук та отримання з різних джерел відомостей інформаційного призначення, які передбачені КПК України § 2 «**Втручання у приватне спілкування**»:

- 1) аудіоконтроль особи;
- 2) арешт, огляд і виїмка кореспонденції;
- 3) контроль засобів зв'язку;
- 4) контроль відомостей в електронній інформаційній системі.

До другого блоку відносяться дії, які згідно з § 3 «Інші види негласних слідчих (розшукових) дій» спрямовані переважно на виявлення і фіксацію фактичних даних про конкретні злочинні дії, що вчинюються окремими особами та групами, для розслідування злочинів, а також на встановлення й затримання злочинців, що переховуються, а саме:

- обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи;
- спостереження за особою, річчю або місцем;
- аудіоконтроль або відеоконтроль місця;
- виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації;
- використання конфіденційного співробітництва;
- контроль за вчиненням злочину.

Важливо врахувати також те, що *всі ці дії мають один критерій отримання санкції на їх застосування - ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення оперативно-розшукового заходу*.

Застосування перелічених негласних слідчих (розшукових) дій підкріплено в законодавчому порядку також правом використання технічних та інших засобів.

Як *оперативно-технічні засоби* на практиці використовуються головним чином спеціальні технічні пристрої та пристосування, що дозволяють знімати інформацію з каналів зв'язку, вести приховане й інше візуальне спостереження в громадських місцях, фіксувати фактичні дані про злочинні дії окремих осіб і груп тощо.

Відзначимо, що оперативно-технічні засоби застосовуються тільки негласно, і ці дії мають винятковий характер, оскільки мова йде, по суті, про втручання у приватне спілкування і тимчасове обмеження таких конституційних прав громадян, як недоторканність житла, збереження в таємниці листування й телефонних розмов, таємниці особистого та сімейного життя людини та ін.

Відходячи від вище викладеного, під негласними слідчими (розшуковими) діями слід розуміти законодавчо передбачені організовані дії або сукупність

таких дій, що проводяться суб'єктами кримінального процесу з використанням технічних і оперативно-технічних засобів, а також способів і прийомів реалізації зазначених дій і засобів для вирішення основних завдань і досягнення головних цілей кримінального судочинства.

6. ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ОФОРМЛЕННЯ МАТЕРІАЛІВ ОРД

Перш за все, правильним буде визнати, що документознавство в негласній діяльності за своїм змістом являє процес, що включає отримання (складання), збереження (накопичення) і використання документів з метою вирішення завдань цієї діяльності. Воно повинне здійснюватися безпосередніми суб'єктами негласних слідчих (розшукових) дій згідно з єдиними вимогами секретного діловодства в системі відповідних органів.

Під документом негласних слідчих (розшукових) дій слід розуміти інформацію про факти (події, явища, процеси), виявлені в процесі здійснення негласних оперативно-розшукових заходів, що зафіксовані як у письмовій формі, так і за допомогою іншого матеріального носія (кіно-, фото-, аудіо-, відеоматеріалів тощо).

Згідно з основними напрямками негласних слідчих (розшукових) дій головне призначення документів вбачається у фіксації, збереженні та використанні:

1) фактичних даних про злочинні дії окремих осіб і груп з метою своєчасного розслідування злочинів, а також для використання цих даних як доказів у кримінальному судочинстві;

2) інформації про місцеперебування осіб, які переховуються від органів слідства, суду;

До документів кримінально-процесуального призначення відносяться протоколи про результати негласних слідчих (розшукових) дій із відповідними додатками, котрі, як уже зазначалося, можуть використовуватися як джерела доказів у кримінальному судочинстві.

У випадках, коли документи, що отримані в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій, виявилися знаряддям вчинення злочинів, предметом злочинних посягань або їх продуктом, зберегли на собі сліди злочину та придатні для з'ясування обставин, які підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях, вони можуть розглядатися в кримінальному судочинстві як речові докази.

На законодавчому рівні закріплені вимоги до протоколів негласних слідчих (розшукових) дій як певних процесуальних документів (Стаття 104 КПК України):

1. У випадках, передбачених цим Кодексом, хід і результати проведення

процесуальної дії фіксуються у протоколі.

2. У випадку фіксування процесуальної дії під час досудового розслідування за допомогою технічних засобів про це зазначається в протоколі. Якщо за допомогою технічних засобів фіксується опитування, текст пояснень може не вноситися до відповідного протоколу за умови, що жоден з учасників цієї процесуальної дії не наполягає на цьому. У такому випадку в протоколі зазначається, що пояснення зафіксовані на технічному носії інформації, що додається до нього.

3. Протокол під час досудового розслідування складається з:

1) вступної частини, яка повинна містити відомості про:

- місце, час проведення та назву процесуальної дії;
- особу, яка проводить процесуальну дію (її прізвище, ім'я, по батькові, займана посада);
- всіх осіб, які присутні під час проведення процесуальної дії (їх прізвище, ім'я, по батькові, дата народження та місце проживання);
- інформацію про те, що особи, які беруть участь у процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації;
- характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються при проведенні процесуальної дії, умови та порядок їх використання;

2) описової частини, яка повинна містити відомості про:

- послідовність дій;
- отримані в результаті процесуальної дії відомості, важливі для цього кримінального провадження, в тому числі виявлені та/або надані речі й документи;

3) заключної частини, яка повинна містити відомості про:

- вилучені речі й документи та спосіб їх ідентифікації;
- спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу;
- зауваження і доповнення до письмового протоколу з боку учасників процесуальної дії.

Перед підписанням протоколу учасникам процесуальної дії надається можливість ознайомитися із текстом протоколу.

Зауваження і доповнення зазначаються у протоколі перед підписами. Протокол підписують усі учасники, які брали участь у проведенні процесуальної дії. Якщо особа через фізичні вади або з інших причин не може особисто підписати протокол, то ознайомлення такої особи з протоколом здійснюється у присутності її захисника (законного представника), який своїм підписом засвідчує зміст протоколу та факт неможливості його підписання особою.

Якщо особа, яка брала участь у проведенні процесуальної дії, **відмовилася підписати протокол**, про це зазначається в протоколі та надається такій особі право дати письмові пояснення щодо причин відмови від підписання, які заносяться до протоколу. Факт відмови особи від підписання протоколу, а також факт надання письмових пояснень особи щодо причин такої відмови засвідчується підписом її захисника (законного представника).

Особою, яка проводила процесуальну дію, до протоколу долучаються додатки (Стаття 105 КПК).

Додатками до протоколу можуть бути:

- **спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей і документів;**
- **письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії;**
- **стенограма, аудіо -, відеозапис процесуальної дії;**
- **фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу.**

Додатки до протоколів повинні бути належним чином виготовлені, упаковані з метою надійного збереження, а також засвідчені підписами.

Контрольні питання:

1. Поняття та сутність матеріалів оперативно-розшукової діяльності.
2. Правові засади використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному судочинстві
3. Суб'єкти використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному судочинстві
4. Порядок використання результатів окремих негласних слідчих (розшукових) дій
5. Документальне оформлення матеріалів оперативно-розшукової діяльності.